

A jogérvényesítés átmeneti és tényleges akadályai a hatályos polgári peres eljárásban

I. BEVEZETÉS

Jelen tanulmány^[1] dogmatikai alapokat is érintő elemzést szeretne elvégezni a hatályos Pp. konkrétan vizsgált jogintézményeivel kapcsolatban. Ez az írás részben érinti a korábbi magyar eljárásjog (1868. évi LIV. tc., 1881. évi LIX. tc., 1893. évi XVIII. tc., 1911. évi I. tc.) által alkalmazott, a tanulmány tárgyát érintő szabályozási módozatokat. A dolgozat célja lehetőség szerint újszerű következtetések megállapítása, eddig nem alkalmazott nézőpont bevonása, a korábitól eltérő szempontok alapján történő összehasonlítás, a jogi szabályozásban fellelhető ellentmondásra történő figyelemfelhívás az új Pp. megalkotása előtt. A címben megjelölt „Jogérvényesítés” kifejezés e keretek között a kereset (vizontkereset) vagy ellenkérelem formájában érvényesíteni kívánt jog bíróság általi elbírálását, elsődlegesen az arra vonatkozó bírósági ítélet meghozatalát jelenti. Magyar Géza megfogalmazása szerint „a bíróság a perben hozott helytadó ítélet alapján jogi érdeket érvényesít, mégpedig rendszerint a felperes jogi érdekét”.^[2] A hatályos Pp. a „jogérvényesítés” kifejezést nem tartalmazza, viszont több ízben, különböző összefüggésben fordul elő a törvényben a „jog”, az „igény” és a „követelés”^[3] kifejezés.^[4] Az „akadály” (nehézség, korlát, buktató, bonyodalom, diffikultás)^[5] olyan, a hatályos – és a korábbi – Pp.-ben megjelenő kifejezés, amely ideiglenesen nehezíti, késlelteti, kizárja vagy megakadályozza az elsőfokú bírósági ítélet meghozatalát.

[1] Az előadás elhangzott a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola által Győrben, 2014. december 12-én szervezett „A jogtudomány sajátossága” c. PhD-Konferencián.

[2] Magyar, 1913, 5.

[3] Pp. 9. § (1) bek., Pp. 121. § (1) bek., Pp. 213. § (3) bek. (jog); Pp. 2. § (3) bek., Pp. 82. § (3) bek., Pp. 126. § (1) bek. (igény), Pp. 25. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. b., f., Pp. 147. § (1)-(3) bek. (követelés).

[4] Ezzel a kérdéssel is foglalkozik Lugosi József: Jogérvényesítés-igényérvényesítés c. kéziratban lévő konferencia-tanulmánya – a tanulmány alapját képező előadás elhangzott PPKE JÁK Magánjogi Kutatócsoport által 2015. március 13-án szervezett PhD-Konferencián.

[5] Kiss, 1999, 7.

Mi volt a vezérelv a vizsgált jogintézmények kiválasztásakor? A jogszabály általános részében rögzített előírások alapján elemzés tárgyát képező intézmények több szempontból kapcsolódnak egymáshoz, közös bennük, hogy mind-egyik az eljárás bírósági statisztikai – és egy esetben érdemi – befejezését is jelenti, ugyanakkor egyik esetben sem kerül sor az adott intézmény alkalmazása esetén az elsőfokú bírósági ítélet meghozatalára. Az egyik intézkedésnél viszont a felek jogai, érdekei teljesül(het)nek a felek közötti kompromisszumos megoldás kialakításakor. Közös a szóban forgó jogi formációkban, hogy alkalmazásuk esetén a jogérvényesítés folyamata – időlegesen vagy véglegesen - megakad. A jogintézmények egy része perakadály is egyúttal, a többi három intézkedés perakadálynak nem minősül, de eljárásjogi ok miatt késleltetik az eljárás folyamatát. Az egyik érintett jogintézmény, amely a per érdemi befejezését eredményezi, határesetként is felfogható, ezért csak átvitt értelemben nevezhető „akadály”-nak. Furcsának tűnhet, de mégis a szóban forgó intézmény alkalmazása által az eljárás anélkül fejeződik be, hogy az első fokon eljáró bíróság ítéletet hoz, egyben az eljárás továbbfolytatásának akadályát is képezi.

A dolgozatban elemzett kérdések további felvetéseket involválhatnak, így a többi között, a jogérvényesítés igényérvényesítésnek tekinthető-e, amennyiben ez nem állapítható meg, a két szakkifejezés hogyan viszonyul egymáshoz, mi a közös bennük és mi a különbözőség közöttük; milyen anyagi jogi jogintézmények húzódnak meg a konkrét, bemutatásra kerülő eljárásjogi intézmény mögött; a polgári jogi értelemben megjelenő igényhalasztás, igénynyugvás eljárásjogi értelemben milyen jogintézmény formájában ölt testet, mi a kapcsolat a polgári jogi intézmény (pl. elbirtoklás, elévülés) és az eljárásjogi igénynyugvás, igényhalasztás között; a jogintézmény alkalmazása (jog)szociológiai aspektusból mit jelent a bíró, az ügyfél (felperes, alperes), illetve a bíróság, mint szervezet oldaláról nézve, és az eljárás egyik, illetve összes többi szereplőjére miként hat az adott jogintézmény alkalmazása.

A közös pont azonban mindegyik jogintézmény esetében az eljárás befejezése, amely részben „ideiglenes” (átmeneti) és részben „végleges” (tényleges) jellegű is lehet.

II. AZ ELEMZÉS TÁRGYA

Az elemzés szubjektív alapon a jogérvényesítés átmeneti és tényleges akadályai között tesz különbséget. A nevesített jogintézmények további öt sajátos aspektus alapján kerülnek összehasonlításra: (a) az adott intézmény alkalmazásának milyen jogszabályi esetkörei vannak; (b) mikor, az eljárás mely szakaszában, fázisában kerülhet sor a jogintézmény alkalmazására; (c) az intézmény alkalmazása esetén az eljárás átmeneti vagy tényleges akadályá mennyi ideig áll fenn (ez minden esetben megállapítható-e?); (d) az adott jogintézmény alkalmazását

követően a jogérvényesítés tovább folytatódhat-e; (e) az intézmény alkalmazása esetén van-e helye az azt elrendelő határozattal szemben jogorvoslatnak.

Az öt kutatási szempont azért került kiválasztásra, mert azok a vizsgált jogintézményeknél különböző, de mégis az összehasonlítás alapjául szolgáló szerepet játszhatnak. Korábban nem fordult elő, hogy a hatályos Pp. előírásai alapján e hat eljárásjogi intézkedés közös kapcsolódási pontjait rögzítették volna. Az öt vizsgálati nézőpont a kérdéses intézményeket összeköti, de egyúttal szét is választja. A tanulmány készítésének egyik célkitűzése volt, hogy a jogszabály minél több jogintézménye egy azonos alapgondolatra, logikai láncra legyen „felfűzve”. A jogirodalomban ez a megfogalmazás korábban eddig nem volt elterjedt és alkalmazott, ezért a mostani gondolatkíséret abszolút nem nevezhető rendhagyónak.^[6]

1. Az eljárás félbeszakadása (Pp. 111-112. §)

A hatályos Pp. szövegében az első vizsgált jogintézmény az eljárás félbeszakadása, amely mindig valamilyen személyben bekövetkező változást jelent.

Az eljárás félbeszakadása a hatályos Pp. szerint a következő esetekben következhet be.^[7]

Az első polgári törvénykezési rendtartásunk „az eljárás félbeszakasztása” jogintézményét szabályozta, amely alkalmazásra került, ha „az eljárás megindításakor vagy annak folyamán az tűnnék ki, hogy valamelyik fél önképviseletre jogosítva nincsen”.^[8] Az eljárás félbeszakadását a tárgyalás felfüggesztésével együtt – ilyen elnevezés alatt – már a Polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc. is tartalmazta.^[9] Sárfy Andor szerint az eljárás félbeszakadása és az

[6] A jelenlegi és az 1952. évi III. törvényre épülő polgári eljárásjogi irodalom az eljárás félbeszakadását, az eljárás szünetelését és a tárgyalás felfüggesztése jogintézményét szokta egymással összehasonlítani. A három jogintézmény abból a nézőpontból lett összevetve, hogy az intézmény alkalmazásának mi a joghatálya, az intézkedés időtartama alatt tett eljárásjogi cselekménynek mi a hatálya, illetve a három intézménynek mi a viszonya egymáshoz, melyik intézmény mikor alkalmazható. (Németh – Kiss, 2007.; Kengyel, 2002.; Petrik, 2001.; Németh, 1999.; Németh, 1997.; Szilbereky – Névai, 1976.; Szilbereky – Névai, 1967.; Bacsó – Beck – Móra – Névai 1959.) Néhány további jogirodalmi hivatkozás a II. világháború előtti irodalomból: Magyar Polgári Eljárásjog; Fabinyi, 1931.; Térfi, 1914.) A jelen tanulmány ezt a metodikát mellözi.

[7] a.) Ha valamelyik fél meghal vagy megszűnik, az eljárás a jogutód perbelépésig, illetve perbevonásáig (61-62.§) félbeszakad, kivéve, ha a jogviszony természete miatt a jogutódlás kizárt. b.) Ha az olyan fél, akinek a per vitelére nincs meghatalmazottja, cselekvőképességét elveszti, az eljárás mindaddig félbeszakad, míg a fél részére kirendelt törvényes képviselő személyét be nem jelentik. c.) Ha a fél törvényes képviselője hal meg, és a törvényes képviselőnek a per vitelére nem volt meghatalmazottja, az eljárás mindaddig félbeszakad, amíg a fél részére kirendelt új törvényes képviselő személyét be nem jelentik. Ugyanez a szabály abban az esetben is, ha a fél törvényes képviselőjének ez a jogosultsága anélkül szűnik meg, hogy az általa képviselt fél cselekvőképessé vált volna. d.) Ha a bíróság működése háború vagy valamely elháríthatatlan esemény miatt szünetel, vagy a féllel ilyen okból nem lehet érintkezni, az eljárás az akadály megszűnéséig félbeszakad.

[8] A polgári törvénykezési rendtartás tárgyában született 1868. évi LIV. tc. 11. §.

[9] 1911. évi I. tc. 465-475. §.

akkor hatályos törvény szerint még eljárás (és nem a tárgyalás) felfüggesztése között a Polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc. alapján az volt a különbség, hogy „a félbeszakadásra vezető tény minden bírói intézkedés nélkül magától idézi elő az eljárás megakadását, ellenben a felfüggesztés csak bírói határozat alapján következhet be”.^[10] Érdekesség a jogszabály szövegében, hogy a „bíróság működésének szünetelése” és az „eljárás félbeszakadása” kifejezést egy mondatban helyezte el a jogalkotó. A jogszabályban itt elhelyezett „szünetelés” nem azonos a törvényben máshol szabályozott „eljárás szünetelés”-ével. A jogszabály szövege *expressis verbis* rögzíti az „akadály” kifejezést is, az „eljárás az akadály megszűnéséig félbeszakad”. Az eljárás félbeszakadása intézmény szervesen kapcsolódik a per megszüntetése intézményéhez azáltal is, hogy a fél a per megszüntetése érdekében akkor is kérheti az eljárás folytatását, ha a megszünt félnek nincs jogutódja,^[11] ezáltal eljárásjogi értelemben véglegesen lezárható a megindított polgári (peres) eljárás.

Az eljárás félbeszakadása jogintézmény alkalmazására a perindítás joghatályainak beállta előtt és azt követően is sor kerülhet. Az intézmény elnevezése („eljárás” félbeszakadása) is jelzi, hogy annak alkalmazására az „eljárás” bármely – vagyis a perindítás joghatályainak beállása előtt és a perindítás joghatályainak beállása utáni – szakaszában is sor kerülhet.

Az eljárás félbeszakadásának pontos időtartama konkrétan nem határozható meg, az eljárás félbeszakadásának időtartama attól függ, hogy a jogutód perbelépése, perbevonása, illetve az akadály megszűnése meddig, mennyi ideig tart.

A jogérvényesítés az intézkedés alkalmazását követően főszabály szerint továbbfolytatódik, mert az eljárás félbeszakadása csak az eljárás ideiglenes akadályát képezi (kivéve, ha a jogviszony természete a jogutódlást kizárja).

Az eljárás félbeszakadását megállapító végzés ellen fellebbezésnek van helye, de a bíróság a határozatát saját hatáskörében megváltoztathatja.^[12]

Az eljárás félbeszakadása háttérben mindig valamilyen anyagi jogi és eljárásjogi akadály áll. Az eljárás félbeszakadása eljárásjogi intézmény mögött az anyagi jogból ismert jogképesség, illetve annak megszűnése, a természetes személy halála, a jogi személy megszűnése ismerhető fel. A polgári jogi jogképesség megszűnésének eljárásjogi leképeződése a jogutódláshoz, és annak bekövetkezéséhez, az eljárás félbeszakadásához kapcsolódik. A polgári jog és a polgári eljárásjog közötti közvetlen kapcsolat fennállása alapján az anyagi jogban bekövetkezett változásokat az eljárásjog jogszabályi előírások formájában nyomban követi. Az eljárásjogi akadályt a bíróság működésének szünetelése jelenti. Az eljárás félbeszakadása jogintézmény alkalmazása a bíróság és bíró számára is az eljárás – nem érdemi, hanem – statisztikai befejezését jelenti. A bíróság mint szervezet, az eljáró bíró, a felperes és az alperes számára az

[10] Sárffy, 1946, 363–364.

[11] Pp. 111. § (7) bek.

[12] Pp. 112. § (4) bek.

eljárás befejezése csak abban az esetben végleges, eljárásjogi és nem anyagi jogi értelemben, ha a megszűnt félnek nincs jogutódja, mert ebben az esetben az eljárás a per megszüntetésével befejeződik. A jogszociológiai nézőpont nem különbözik a polgári eljárásjogtól: a jogérvényesítés folyamata az eljárás félbeszakadásakor megreked, ugyanakkor az ügy statisztikailag befejezett. Az ügy statisztikai befejezése azonban nem azonos az eljárás érdemi lezárásával.

2. A keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítása (Pp. 130-132. §)

A hatályos Pp.-ben következő, elemzés tárgyát képező intézmény a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítása, amely a per létrejöttének gátja, az első perakadály alkalmazása személyben rejlő vagy eljárásjogi ok miatt jöhet szóba.

A keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítása intézménye az 1911. évi I. tc. előírásaiban „keresetlevél visszautasítása” elnevezés alatt szerepelt.^[13] Az első magyar polgári törvénykezési rendtartás már előírta - a korabeli helyesírás szerint idézve -, hogy „az eljárás meg nem indíthatatik, és ha már folyamatban van, azonnal megállítandó”, ha az ügy nem tartozik a polgári bíróság hatáskörébe, abban az esetben is, ha a felek nem tettek emiatt az eljárás folyamán kifogást.^[14] Ez az előírás a hatályos jogi szabályozás keretei között a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítását jelentené. A polgári törvénykezési rendtartás tárgyában született jogszabály a perfüggőség (*litispendentia*) kifogását még nem szabályozta, utóbb a sommás eljárásban a törvény megadta az alperesnek e jogot (1893. XVIII. 27. § 3. p.)^[15]. A hatályos Pp. szerint a bíróság a keresetlevelet az alábbi esetkörökben idézés kibocsátása nélkül (125. § (1) bek.) utasítja el.^[16] A keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítása hatályos

[13] A Polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc. 141. §.

[14] A polgári törvénykezési rendtartás tárgyában született 1868. évi LXIV. tc. 8. § a. pont.

[15] Falcsik, 1907, 127.

[16] a.) a perre a magyar bíróság joghatósága a törvény vagy nemzetközi egyezmény rendelkezése alapján kizárt; b.) a felperes követelésének érvényesítése más bíróság vagy más hatóság hatáskörébe tartozik, vagy a perre más bíróság illetékes, de a Pp. 129. § rendelkezése a szükséges adatok hiányában nem alkalmazható; c.) a pert más hatósági eljárásnak kell megelőznie; d.) a felek között ugyanabból a ténybeli alpból származó ugyanazon jog iránt - akár ugyanazon bíróság, akár más bíróság előtt - a per már folyamatban van (128. §), vagy annak tárgyában már jogerős ítéletet hoztak (229. §); e.) a félnek nincs perbeli jogképessége (48. §); f.) a felperes követelése idő előtti, vagy - az elévülés esetét ide nem értve - bírói úton nem érvényesíthető; g.) a pert nem a jogszabályban erre feljogosított személy indítja, vagy a per csak jogszabályban meghatározott személy ellen indítható, illetve meghatározott személy perben állása kötelező, s a felperes e személyt (személyeket) - felhívás ellenére - nem vontta perbe; h.) külön jogszabály a keresetindításra határidőt állapít meg, ezt a felperes elmulasztja, és igazolási kérelmet sem terjeszt elő, vagy azt a bíróság elutasítja; i.) a 124. § (2) bekezdésben foglalt ok áll fenn (a jogi képviselővel eljáró felperes keresetlevele nem tartalmazza a keresetlevéllel szemben a törvényben meghatározott kritériumokat, a jogi képviselő nem csatolta meghatalmazását, illetve nem róttá le az eljárási illetéket, illetve a gazdálkodó szervezetek közötti perben a jogi képviselővel eljáró felperes nem csatolta az írásbeli nyilatkozatokat tartalmazó okiratokat (levelezés, jegyzőkönyv), illetve nem igazolta, hogy megkísérelte a jogvita peren kívüli elintézését); j.) a felperes a hiánypótlás végett (95. §) neki visszaadott keresetlevelet

szabályozásának különböző esetei több szempont szerint csoportosíthatók: 1. A joghatóság, hatáskör és illetékesség hiánya (Pp. 130. § (1) bek. a., b.) fennállásakor a kiválasztott bírósággal kapcsolatban a jogszabály előírása folytán áll fenn a „probléma”. A Pp. 130. § (1) bekezdése alkalmazása esetén nem jön létre per, azonban ha megállapítható a bíróság hatásköre vagy illetékessége, a per másik, az eljárás lefolytatására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság előtt folytatódhat (Pp. 129. §), és a per azon bíróság előtt jöhet létre. 2. Ha a pert más hatósági eljárásnak kell megelőznie, a *res iudicata* esete áll fenn, és a felperes követelésének idő előttisége (Pp. 130. § (1) bek. c., d., f.) a felperes figyelmetlensége, kellő odafigyelésének hiánya miatt következhet be a jogintézmény alkalmazása. Hasonló a helyzet akkor is, ha a félnek nincs perbeli jogképessége, a felperes a pert nem jogszabályban meghatározott személy ellen indította meg, a keresetindítási és a hiánypótlási határidő elmulasztásakor (Pp. 130. § (1) bek. e., g., h., j.): mindegyik esetben a felperes „mulasztása” miatt kell a jogalkalmazónak a jelen intézkedés alkalmazásához nyúlnia.

Az anyagi joggal való kapcsolat abban is megnyilvánul az adott jogintézménynél, hogy a jogérvényesítés Pp. 130. § szerinti akadályát nemcsak a Pp.-ben megjelölt, hanem más polgári tárgyú jogszabályban meghatározott eljárás lefolytatása, a jogszabályban meghatározott határidő betartása is jelentheti (Pp. 130. § (1) bek. c., h.). A felperes követelésének idő előttisége (Pp. 130. § (1) bek. f.) nem jogszabályban, hanem a felek közötti szerződésben, megállapodásban meghatározott teljesítési határidő lejártának hiányában is megállapítható. Az első hazai Pp. megalkotója, Plósz Sándor – az 1868. évi LIV. tc. és az 1893. évi XVIII. tc. alapján – a keresetlevél előterjesztését a fellebbezés előterjesztéséhez hasonlította, mert mindkettő természete (tartalmi kellékei, a fellebbezett ítélet megjelölése, a fellebbezés kijelentése) csak a szóbeli tárgyalás kitűzése szempontjából lényegesek, de azok – álláspontja szerint – a szóbeli tárgyaláson már nem jönnek tekintetbe.^[17]

Kizárólag a perindítás joghatályainak beállta előtt utasítható el a keresetlevél idézés kibocsátása nélkül. A perindítás joghatályainak beállítását követően a per megszüntetésének, vagy ha az már nem alkalmazható, a kereset érdemi elutasításának van csak helye.

Ha a keresetlevél beadásához fűződő joghatályok nem maradnak fenn, nem önálló nézőpont az intézkedés időtartamának a meghatározása, mert a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítása után az adott eljárás már nem folytatódik tovább.

Fennmaradnak a keresetlevél beadásához fűződő joghatályok,^[18] ha a felperes az elutasító határozat jogerőre emelkedésétől számított harminc nap

a kitűzött határidő alatt nem adta be, vagy újból hiányosan adta be, és emiatt a keresetlevél nem bírálható el.

[17] Plósz, 1927, 120., amelynek alapjául szolgáló előadás elhangzott a Magyar Jogászegylet 1883. évi november 17-i ülésén (104–138.) az idézett rész.

[18] Pp. 132. § (1)-(2) bek.

alatt a keresetlevelet szabályszerűen újra benyújtja vagy követelését egyéb úton szabályszerűen érvényesíti, vagy ha a felperes a kézbesítés sikertelen megkísérlésére vonatkozó értesítés vételétől számított harminc nap alatt a kézbesítéshez szükséges adatokat bejelenti, vagy hirdetményi idézést kér. Ebben az esetben az intézkedés maximum időtartama az elutasító határozat jogerőre emelkedésétől számított legfeljebb 30 nap. Az alperes perbeli jogképessége hiányában (Pp. 130. § (1) bek. e.) a keresetlevél beadásához fűződő joghatályok nem maradhatnak fenn.

A jogérvényesítés a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítását követően már nem folytatódik, kivéve, ha fennmaradnak a keresetlevél beadásához fűződő joghatályok, mert ez esetben a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítása jogkövetkezménye sem alkalmazható.

A keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasító végzés ellen fellebbezésnek van helye, de a jogorvoslati jogot kiüresíti a jogszabály által biztosított lehetőség a keresetlevél beadásához fűződő joghatályok fenntartásához, ezért célszerűtlen és szükségtelen a joghatályok fennmaradása mellett a határozattal szembeni jogorvoslati jog gyakorlása. Illetékfizetési szempontból is előnyösebb a keresetlevél beadásához fűződő hatályok fenntartása, mert az új eljárás kezdeményezése mellett a 10%-os mérsékelt illeték megfizetése mellett nem kell az új eljárásban ismételtlen leróni az eljárási illetéket.^[19]

A keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítása jogintézmény mögött több polgári jogi intézmény is felfedezhető. Az anyagi jogi (magánjogi) jogintézmények a polgári jogi jogképesség hiánya (e.), a bíróság előtt nem érvényesíthető állam által nem támogatott igények (f.) és a jogérvényesítés határidőhöz kötése (h.) formájában mutatkozik meg a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításában. A polgári jogi intézmények jogalanyra (személyre), a követelés jellegére és a követelés érvényesítési idejére (tárgyra) vonatkoznak. Az igénynyugvás az időtartamtól függő jogszerzés bekövetkeztét befolyásolja, az igényhalasztás a követelés bíróság előtti érvényesítését odázza el. Az anyagi jog (tulajdonjog) elbirtoklás útján való megszerzése keresetindításra vonatkozó határidő nélkül (h.) a polgári jogban meghatározott feltételek fennállása esetén eredménnyel érvényesíthető, míg a követelés érvényesítésének elmulasztása (elévülés) az ellenérdekű fél védekezésnek lehet hatékony eszköze. A jogintézmény alkalmazása esetén az ügy statisztikai szempontból befejeződik, a bíróság, az eljáró bírósági és a felperes számára is egyaránt véget ér a jogérvényesítés folyamata. Jogszociológiai és szervezet-szociológiai nézőpont szerint a felperes által elhatározott jogérvényesítés folyamata a felperes „hibája” miatt megreked. A jogszociológiai és eljárásjogi nézőpont a szóban forgó jogintézménynél egybeesik: a folyamat megszakad, az eljárás azonban újból megindítható. Az „ügy befejezettsége” szociológiai

[19] Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. tv. (Itv.) 58. § (1) bek. f.

értelemben kettős jelentésű: az eljárás statisztikai lezárása elkülönül az ügy érdemi befejezésétől.

3. Az eljárás szünetelése

A hatályos Pp. a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítására vonatkozó előírásokat követően rendelkezik az „eljárás szüneteléséről”, amely peres felek törekvése a jogvita peren kívüli rendezésére vagy az eljárás folytatásának megakadályozására.

Az eljárás szünetelése jogintézményét már a Polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc. is szabályozta.^[20] A per három év elteltével szintén – az akkor hatályos jogszabály előírása alapján – szűnt meg, Bacsó Jenő ezt a szabályt perelévülésként határozta meg.^[21] A peres felek az eljárás szüneteléséről az első és a folytatólagos tárgyaláson is megállapodhatnak (a. pont), illetve ha a felperes akár az első, akár a folytatólagos tárgyalást mulasztja el, és megelőzőleg nem kérte a tárgyalás távollétében való megtartását (b. pont), a bíróság megállapíthatja az eljárás szünetelését. Az eljárás szünetelése arra ad teret a feleknek, hogy megállapodjanak a perbevitte igények, vitás kérdések peren kívüli rendezésében, vagy legalább megkíséreljék azt.

A perindítás hatályainak beállta előtt (Pp. 137. § (1) bek. d.)^[22], és azt követően is (Pp. 137. § a., b., c.) sor kerülhet rá.^[23] A Pp. 137. § (1) bek. d. pont alkalmazása azért kapcsolható az eljárás perindítás joghatályainak beállása előtti szakaszához, mert az alperes részére a keresetlevél szabályszerű kézbesítése nem következik be (ennek jogkövetkezménye a hirdetményi kézbesítés, ha azt a felperes kéri). A jogintézmény elnevezése („eljárás” szünetelése) is kifejezi, hogy az alkalmazására az eljárás teljes – bármely – szakaszában sor kerülhet.^[24]

Az eljárás szünetelése maximum hat hónap időtartamot jelent.^[25] Az eljárás szünetelésének hat hónapos időtartama meghosszabbítható, ha a felek a határidő lejárta előtt kérik az eljárás folytatását, majd bejelentik, az eljárás ismételt szünetelésére vonatkozó nyilatkozatukat (a határidő ezáltal további hat hónappal meghosszabbodhat, ilyen kérelem a per folyamatban léte alatt ismételtlen előterjeszhető).

[20] 1911. évi I. tc. 446. §.

[21] Bacsó, 1917, 203.

[22] A hatályos Pp. alapján az eljárás szünetel, ha d. hirdetményi idézésnek volna helye, és a fél ezt nem kéri.

[23] A hatályos Pp. szerint az eljárás szünetel, ha a.) a felek erre vonatkozó kölcsönös megegyezésüket akár az első tárgyalást megelőzően, akár az elsőfokú eljárás folyamán bármikor, vagy b.) a felek közül bármelyik tárgyaláson egyik fél sem jelenik meg, vagy a megjelent fél az ügy tárgyalását nem kívánja, illetőleg nyilatkozatot egyáltalán nem tesz, és a távollévő felperes megelőzőleg egyik esetben sem kérte, hogy a bíróság a tárgyalást a távollétében is tartsa meg, vagy c.) a felperes a megadott lakcímről nem idézhető, illetőleg ismeretlen helyre költözött, és az alperes hirdetményi idézést nem kér, vagy az ügy tárgyalását nem kívánja, illetőleg nyilatkozatot egyáltalán nem tesz.

[24] A házassági perben csak a Pp. 137. § (1) bek. a., c., d. pontjai szünetelhet az eljárás (Pp. 288. § (3) bek.).

[25] Pp. 137. § (3) bek.

Lehetséges, hogy a jogérvényesítés az eljárás szünetelését követően folytatódik, mindez attól függ, hogy a peres felek meg tudnak-e állapodni, illetve a távolmaradt felperes kéri-e az eljárás folytatását. Ha a peres felek között az eljárás szünetelésének időtartama alatt a perbevitt igény(ek) tekintetében megállapodás jön létre, az eljárás szünetelése a jogérvényesítés végleges „akadályát” képezi, ellenkező esetben az eljárás szünetelése csak időleges korlátja a jogérvényesítésnek.

A hatályos Pp. szövegéből nem derül ki, hogy a bíróságnak az eljárás szünetelésének megállapításakor alakszerű határozatot kell-e hoznia. Jogtechnikai kérdés, hogy az eljáró bíró „végzés” formájában rendelkezik-e az eljárás szüneteléséről, e tekintetben változó a bírói gyakorlat. Ha a bíróság nem hoz alakszerű határozatot az eljárás szüneteléséről, nincs túl nagy jelentősége e szempontnak, mert a jogorvoslat alkalmazása – alakszerű bírósági határozat hiányában – fel sem merül. Ha azonban a bíróság alakszerű határozatot hoz, ellene jogorvoslatnak helye nincs.

Az eljárás szünetelésének egyik indoka a felek között a per folyamatban léte alatti tárgyalások megkezdése az egyezség (=megállapodás=szerződés) megkötése érdekében. Polgári jogi értelemben az eljárás szünetelésének háttérben (137. § a.) a „megállapodás”, a „szerződés” megkötése áll. Az eljárás szünetelésének egyéb esetei (b., c., d. pont) háttérben egyéb anyagi jogi jogintézmény nem húzódik meg. Az eljárás szünetelése az ügy – nem érdemi – befejezését idézi elő, a bíró számára az ügy befejezését követően már nem folyamatban lévő ügyről van szó, a bírósági statisztika szerint az ügy „befejezett”, a felperesnek és az alperesnek az ügyben az eljárás szünetelésének időtartama alatt nem kell további tárgyalási határnap kitűzésével számolnia. A polgári jogi igénynyugvás és igényhalasztás a polgári perben a fél rendelkezése alapján bekövetkezhet az eljárás megindítását követően az eljárás „lebegtetésével” (eljárás szünetelése). Jogszociológiai értelemben a jogérvényesítés folyamata megáll, a peres felek, és a bíró számára az eljárás ténylegesen ekkor már nincs folyamatban. Az eljárás szünetelését követően folytatódó eljárás jogszociológiai értelemben kettős: statisztikailag új eljárás, de az érdemi döntéshez vezető úton ugyanaz, a korábban megkezdett eljárás folytatása.

4. Egyezség

A hatályos Pp.-ben a soron következő jogintézmény a bíróság előtt megkötött egyezség, amelynek célja hasonló, mint az eljárás szünetelésének, a jogvita felek közötti rendezése, de a bíróság előtt, és nem peren kívül.

A hatályos Pp. előírásai alapján a bíróság a per bármely szakaszában megkísérelheti, hogy a felek a jogvitát vagy a vitás kérdések egy részét egyezséggel rendezzék. A bíróság – amennyiben annak sikerére esély mutatkozik, különösen, ha a felek valamelyike kéri – tájékoztatja a feleket a közvetítői eljárás lényegéről, igénybevételének lehetőségéről, és ezzel összefüggésben a szünetelés

szabályairól.^[26] Ha a felek a közvetítői eljárás során egyezséget kötnek, ezt a 137. § (3) bekezdésében meghatározott határidőn belül a bírósághoz jóváhagyás végett benyújthatják, ebben az esetben a bíróság az eljárást folytatja és a (3) bekezdés szerint jár el.^[27] A Polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc. már ismerte a „bírói egyesség” jogintézményét.^[28]

Az egyezés megkötésére a bíróság előtt a per (első vagy folytatólagos) tárgyalásán is sor kerülhet (és létrejöhet részegyezség is), és a bíróság tájékoztatására figyelemmel a közvetítői eljárásról szóló 2002. évi LV. törvény előírásai alapján is.

Joggal vetődhet fel a kérdés, hogy miért akadály a jogérvényesítésnek az egyezés, ha a felek megállapodnak egymással? A polgári bíróság előtt megkötött egyezés a felek rendelkezési jogán alapul, amelyet a bíróság legalizál. A bíróságnak ennél az intézménynél kevésbé hatósági jogalkalmazó szerepe domborodik ki, hanem a felek közötti egyezés jóváhagyása által a törvényesség érvényre juttatója. A jogérvényesítés fél és a bíróság szemszögéből való interpretációja nem biztos, hogy egybeesik egymással. A fél jogai a bíróság előtti egyezés-kötés által érvényesülnek, de azok nem a bíróság ítélete formájában öltenek testet. Felmerülhet ennél a pontnál a „jogérvényesülés” és a „jogérvényesítés” kifejezések definiálása és egymástól való szétválasztása. A jogérvényesítés a felperes és az alperes részéről azáltal történik, hogy az általuk érvényesíteni kívánt jogot a bíróság részben vagy egészben – ítélete formájában – akceptálja. A jogérvényesülésnél a felek jogai „konszenzuális” alapon a jogszerűség határain belül jutnak kifejezésre, míg a jogérvényesítésnél a bíróság érdemi, hatósági határozata a döntő és meghatározó tényező. A jogérvényesülés a fél részéről önkéntes, a jogérvényesítés a fél perbevitte igényének hatóság általi támogatása. Az egyezés megkötésekor a felek saját belátásuk szerint engednek egymás igényeinek, a bíróság ítéletének tartalma előre nem kiszámítható, nem tudható, hogy a bíróság az egyik vagy másik fél álláspontjából mit fogad el. A felek az egyezségnél a saját nézetüket, akaratukat, szándékukat érvényesítik, míg a bírósági ítélet a bíróság álláspontját tükrözi. A pergátló körülmény a per befejezését akadályozza meg.^[29] Ebből a megközelítésből az egyezés is „megakadályozza” a per érdemi befejezését, mert okafogyottá teszi azt. A régi jogi terminológia szerint az az ügylet volt jogérvényes, amely jogilag végleg eldöntött, jogerős volt.^[30] A jogérvényesülés a jogban megfogalmazott magatartás megvalósulása a jogalanyok tevékenységében és a társadalmi viszonyokban. Az a folyamat, amelynek során a jogszabály absztrakt és általános formában megfogalmazott magatartási szabály konkrét személyek, mint jogalanyok között létrejött sajátos

[26] Pp. 148. § (1)-(4) bek.

[27] Pp. 148. § (1)-(2) bek.

[28] 1911. évi I. tc. 423. §.

[29] Pp. 130. § (1) bek., Pp. 157. §.

[30] Révai Nagy Lexikona, 1997, 13.

társadalmi viszonyok, jogviszonyok útján befolyásolja és alakítja a társadalmi valóságot. Erre utal az az angolszász jogirodalomból származó megkülönböztetés a „könyvben írott jog” (*law in books*), illetve a gyakorlatban „működő (érvényesülő) jog” (*law in action*) között (*Rosco Pound*). A jogérvényesülés két fő fajtája a jogalanyok jogkövető magatartása, illetve a jogalkalmazás.^[31] A jogalkalmazás „a jogeset megítélése a jogtétel alapján, a tényállás szubszumálása, a jogtétel alá vonása, illetőleg az alól kizárása”.^[32]

A bíróság előtt megkötött egyezség megkötése kizárólag az eljárás perindítás joghatályainak beállítását követő fázisában következhet be, mert az egyezség megkötésének legkorábban a per tárgyalásán kell megtörténnie.

A perbevitte igény azon részében, amelyre a bíróság előtt megkötött egyezség vonatkozik az egyezség (részegyezség) megkötése azonnal véget vet a polgári peres eljárásnak. Ebben az értelemben az intézkedés időtartama nem határozható meg.

Az egyezség-kötés esetén, ha az valamennyi perbeli igényre kiterjed, a jogérvényesítés folyamata nem folytatódik, csak „részegyezség” megkötésekor folyik tovább az eljárás, mert ebben az esetben a felek közötti, bíróság előtt megkötött egyezségben nem lett rendezve valamennyi perbevitte igény.

Az egyezséget jóváhagyó végzéssel szemben a felek jogorvoslattal élhetnek, de a felek általában ezt a lehetőséget nem veszik igénybe, mert a bíróság a felek szándékának és akaratának megfelelő egyezséget hagyja jóvá, ezért a peres felek részéről ésszerűtlen lenne, ha olyan határozatot támadnának meg, amely az ő korábbi, bíróság előtti megállapodásukat („szerződésüket”) hagyja jóvá. A bíróság előtt megkötött egyezség alapjául az anyagi jog által szabályozott polgári jogi megállapodás (szerződés) szolgál. A bíróság előtti megállapodás annyiban különbözik a polgári jogi szerződéstől, hogy ahhoz hatósági jóváhagyás társul. Az egyezség az ügy érdemi befejezését eredményezi a bíróság (eljáró bíró) és az eljárás alanyai számára is. Az ügy befejezése – a többi vizsgált jogintézménytől eltérően – *res iudicata*-hatást eredményez, mert a bíróság által jóváhagyott egyezségnek ugyanaz a hatálya, mint a bírói ítéletnek.^[33] Abban az esetben, ha a felek közötti egyezség csak részegyezség, a részegyezség sem érdemben, sem statisztikailag, sem jogszociológiai szempontból nem idézi elő az eljárás befejezését, az eljárás a részegyezséget meghaladó részében tovább folytatódik. A Polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc. előírásai alapján Magyary Géza állapította meg, hogy... „ha a peralapításnak valamely a per bármely szakaszában hivatalból figyelembe veendő perakadály áll útjában az egység nem köthető meg érvényesen, illetve a bíróságnak megkötését nem szabad megengednie”.^[34] Az egyezség a bírói ítélet meghozatalát megakadályozza, a „jogérvényesítés” definíció alapul vételével ebben az

[31] Jogi Lexikon, 2009, 342.

[32] Horváth, 2004, 164.

[33] Pp. 148. § (4) bek.

[34] Magyary, 1924, 509.

értelemben a jogérvényesítés „akadály”-ának tekintendő. A bíróság előtt megkötött egyezség a jogérvényesítés konszenzusos rendezése a peres felek által, amelynek egyetlen akadálya lehet: a jogszerűség határainak felek általi átlépése, amely esetben a bíróság a felek között létrejött egyezséget végzésével sem hagyhatja jóvá.

5. A tárgyalás felfüggesztése

Az eljárási törvényben az egyezségre vonatkozó jogszabályi előírásokat a tárgyalás felfüggesztése jogintézménye követi, amelyet külső körülmény (másik eljárás) válthat ki.

A tárgyalás felfüggesztésének lehetséges és kötelező esetei különböztethetők meg (Pp. 152. § (1)-(2) bek.-153. § (1)-(3) bek.).^[35]

Az első polgári törvénykezési rendtartásunk már rendelkezett a per, a polgári eljárás felfüggesztéséről, ha „a polgári per folyamata alatt merülnek fel valamely büntetésre méltó cselekmény jelenségei, és azon cselekmény elítélése nélkül a polgári kereset tárgya felett határozni egyáltalán nem lehetne”.^[36]

A tárgyalás felfüggesztése kizárólag a perindítás joghatályainak beállítását követően, az eljárás tárgyalási szakaszában következhet be. Ezt megfelelően kifejezi a jogszabály megfogalmazása is: a bíróság a „tárgyalást” függeszti fel és nem az „eljárást”.

A tárgyalás felfüggesztésének időtartama pontosan nem határozható meg, a másik eljárásnak az időtartamától, illetve annak jogerős befejezésétől függ, amely miatt az eljárást felfüggesztették.

A jogérvényesítés a tárgyalás felfüggesztését követően rendszerint tovább folyik, mert a tárgyalás felfüggesztése a jogérvényesítés ideiglenes (átmeneti) akadályát képezi, a tárgyalás felfüggesztése általában csak addig tart, ameddig az előzetes kérdést, amely miatt az eljárást felfüggesztették, el nem bírálják.

A tárgyalást felfüggesztő végzés fellebbezéssel megtámadható, de a bíróság a határozatát saját hatáskörben megváltoztathatja a közvetítői eljárásra kötelező és tárgyalást felfüggesztő határozat kivételével.^[37]

[35] Ha a per eldöntése olyan előzetes kérdés eldöntésétől függ, amelynek tárgyában az eljárás büntetőbírói vagy államigazgatási hatáskörbe tartozik, a bíróság a per tárgyalását ennek az eljárásnak a jogerős befejezéséig felfüggesztheti. A bíróság a tárgyalást akkor is felfüggesztheti, ha a per eldöntése olyan előzetes kérdés elbírálásától függ, amelynek tárgyában más polgári per vagy a bíróság hatáskörébe tartozó más polgári eljárás már folyamatban van. Ha a bíróság kötelező közvetítői eljárás igénybevételére kötelezi a feleket, ezzel egyidejűleg a per tárgyalását felfüggeszti. Ha a felet katonai szolgálatra hívják be, a bíróság a pert felfüggesztheti, kivéve a tartásdíj iránt indított, valamint az olyan pereket, amelynek gyors elbírálásához különleges érdek fűződik. Ha a per eldöntése házasság létezésétől vagy érvényességétől, illetőleg gyermek családi jogállásának bírói megállapításától függ, és ez iránt per van folyamatban, a tárgyalást annak jogerős befejezéséig fel kell függeszteni. Ha a per eldöntése házasság érvényességétől függ, a tárgyalást akkor is fel kell függeszteni, ha az érvénytelenítési per még nincs folyamatban, de annak megindítására a felek valamelyike jogosult.

[36] A polgári törvénykezési rendtartás tárgyában született 1868. évi LIV. tc. 10. §.

[37] Pp. 153. § (3) bek.

A tárgyalás felfüggesztése jogintézménye mögött rendszerint magánjogi jogviszony nem áll fenn, ha a bíróság a közvetítői eljárás lefolytatására kötelezi a feleket, a felek között a perbevitte kérdések vonatkozásában létrejöhet polgári jogi megállapodás. A közvetítői – akár kötelező, akár önként választott – eljárás felértékelődését mutatja, hogy azt két jogintézménynél (eljárás szünetelése és a tárgyalás felfüggesztése esetén) is alkalmazni rendeli a jogalkotó, és a közvetítői eljárás célja azonos a bíróság előtt megkötött egyezséggel. A tárgyalás felfüggesztése esetén az ügy statisztikai szempontból befejeződik a bíróság és az eljárás résztvevői számára is. Az eljárási jogi és a jogszociológiai aspektus is megegyezik egymással: a tárgyalás felfüggesztése a jogérvényesítés ideiglenes akadályát képezi. A per megszüntetésére irányuló kérelem előtt nincs helye a tárgyalás felfüggesztésének.^[38] Nem állapítható meg a tárgyalás felfüggesztése másik félbeszakadt perre tekintettel.^[39] Nem állapítható meg akkor sem a tárgyalás felfüggesztése egy másik szünetelő per érdemi eldöntéséig.^[40]

6. A per megszüntetése

A törvényben az utolsó, tárgy szerint érintett intézmény a per megszüntetése, amely a per létrejöttét követő perakadály.

A bíróság a pert megszünteti a Pp. 157. §-a szerint.^[41] A per megszüntetése intézménye a polgári peres eljárás folyamatában a „második” akadály a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítását követően. A Pp. 157. § a. pontjában csak a Pp. 130. § (1) bek. a-h. pontjaira történik hivatkozás, de kimarad a felsorolásból a Pp. 130. § (1) bek. i. és j. pontja. Mi lehet ennek az oka? A Pp. miniszteri indokolása erre a kérdésre nem ad választ. A hiánypótlás nem teljesítése miatt (i., j.) nem kerülhet sor a per megszüntetésére sem. Feltehetően ennek a jogszabályi előírásnak az is oka lehet, hogy a jogalkotó szerint a hiánypótlás nem teljesítése miatt a keresetlevél nem „csúszik át” már az első akadályon sem, a jogalkotó feltételezhető szándéka szerint kizárt, hogy ilyen típusú perakadály a perindítás joghatályainak beállítását követően is fenn állhasson. A bírói gyakorlat

[38] BH.1999.459.sz. - Legfelsőbb Bíróság Pf.VIII.22700/1998.

[39] BH.1985.150.sz.

[40] LB. Gf.V.32394/1977.

[41] a.) ha a keresetlevelet már a 130. § (1) bekezdésének a-h. pontja alapján idézés kibocsátása nélkül el kellett volna utasítani; b.) ha a fél törvényes képviselőjét mellőzték, és e hiányt a kitűzött, illetőleg a meghosszabbított határidő alatt vagy legkésőbb az annak lejártát közvetlenül követő tárgyalás berekesztéséig sem pótolták; c.) ha a bíróság az alperes kívánságára a külföldi felperest a 89. § alapján a perrel felmerülő költségek fedezése végett biztosítékkadásra kötelezte, de a felperes a kitűzött, illetőleg meghosszabbított határidő alatt vagy legkésőbb annak lejártát közvetlenül követő tárgyalás berekesztéséig biztosítékot nem adott; d.) ha a felperes az első tárgyalást elmulasztotta (135., 136., 159. §); e.) ha a felperes a keresetétől elállott (160. §); f.) ha a felek a per megszüntetését közösen kérték; g.) a fél halála vagy megszűnése esetén, ha a jogviszony természete a jogutódlást kizárja; h.) a fél kérelmére, ha a megszünt félnek nincs jogutódja; i.) ha a jogi képviselő közreműködésével eljárni köteles felperes a megszünt jogi képviselőnek pótlásáról felhívás ellenére nem gondoskodik (73/B. § (5) bek.).

szerint „ha a bíróság a hiányosan beadott keresetlevél alapján tárgyalást tűzött ki, a per megszüntetésére már nincs lehetősége, hanem a keresetlevél hiányosságát is értékelve, érdemi határozatot kell hoznia”.^[42] Ha a bíróság az első tárgyaláson a hiányos keresetlevél alapján keresetlevelet elutasító ítéletet hoz, a saját mulasztásának következményeit a felperes viseli. Ha a bíróság olyan kereseti kérelem alapján hoz ítéletet, amely hiányos, *res iudicata*-hatást fűz az elsőfokú ítélet változatlan formában történő jogerőre emelésével a határozathoz anélkül, hogy a tényállást alaposan feltárta volna, és valamennyi tény birtokában hozta volna meg a határozatát. Az ügyfél (alperes) számára kedvezőbb lehet a határozat, ha a bíróság eljárási (nem érdemi) határozatot hoz,^[43] és nem az ügy érdemében, számára kedvezőtlenül dönt. A jogalkotó gondolhatott arra, hogy a keresetlevél tárgyalás kitűzésére való alkalmassága vizsgálatakor két szűrő beépítésre kerül a jogszabály szövegébe (hiánypótlással és anélkül is), ezért felesleges a per megszüntetésére vonatkozó jogszabályi előírásoknál megismételni.

Kizárólag a perindítás joghatályainak beállása után szüntethető meg a per. A per megszüntetésének alkalmazására az eljárás csak felperes és bíróság között folyamatban lévő első szakaszában nincs jogszabályi lehetőség.

Ha a pert megszüntető határozat meghozatala után a keresetindításhoz fűződő joghatályok és a perindítás joghatályai nem maradnak fenn, a per megszüntetésének időtartama relevanciával nem bír. A határozat jogerőre emelkedését követően 30 napon belül a felperes a keresetlevelet harminc nap alatt szabályszerűen újra benyújtja, vagy követelését egyéb úton szabályszerűen érvényesíti, a Pp. 157. § a., b., c. pontja esetén a keresetlevél beadásának és a perindításnak a jogi hatályai fennmaradnak. A per megszüntetésekor a keresetindításhoz és a perindításhoz fűződő joghatályok fennmaradásának időtartama a pert megszüntető határozat jogerőre emelkedését követő harminc nap időtartamig áll fenn. A per megszüntetése intézményénél a keresetlevél beadásának és a perindításnak a joghatályai a d., e., f., g., h., i. pontok esetén nem maradnak fenn. Mi lehet ennek a magyarázata? Az e. és f. pontoknál a felperesnek már nem áll szándékában az eljárás továbbfolytatása, a g., h. és i. pontok tekintetében pedig az eljárás már nem folytatható.

A per megszüntetését követően a jogérvényesítés folyamata megakad, kivéve, ha fennmaradnak a keresetindításhoz és a perindításhoz fűződő joghatályok (157. § a., b., c.). A per megszüntetését követően, ha ahhoz még fűződik érdek, a kereseti kérelem ismételten, immár új eljárás keretében ismételten előterjeszhető.

A pert megszüntető végzés ellen jogorvoslatnak van helye, de azon permegszüntetési okoknál, ahol a keresetindításhoz és perindításhoz fűződő joghatályok fennmaradnak, a jogorvoslati jog gyakorlásának lehetősége jelentőségét veszti. A per megszüntetése intézmény alkalmazása esetén – attól függően, hogy

[42] BH.1991.279., BH.1982.260.

[43] Pp. 130. § (1) bek., Pp. 157. §.

melyik esetkörülről van szó – több polgári jogi jogintézmény is szóba kerülhet. A per közös kérelemre történő megszüntetése esetén a követelés kötelezett részéről való teljesítése (f. pont), illetve a jogutódlás kizártsága (g., h. pont) állapítható meg. A per megszüntetése az eljárás – statisztikai – befejezését jelenti a bíróság, az eljáró bíró és a peres felek számára is, ugyanakkor nem jelenti a jogvita érdemi elbírálását.

III. KÖVETKEZTETÉSEK

A jogérvényesítés akadályai az elemzés szempontjai alapul vételével az alábbiak szerint csoportosíthatók. A jogérvényesítés átmeneti akadályai: a. az eljárás félbeszakadása, b. az eljárás szünetelése, c. a tárgyalás felfüggesztése. A jogérvényesítés tényleges akadályai: a. keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítása; b. a per megszüntetése; c. egyezség-kötés.

A jogérvényesítés tényleges akadály a perakadály (pergátló körülmény) fennállása: a jogvita eljárásjogi befejezése a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítása, a per megszüntetése. Ha már az idézés kibocsátása előtt nyilvánvaló volt, hogy a per létrejöttét gátló akadály forog fenn, a per létrejöttét meg kellett akadályozni,^[44] a bíróság a keresetlevelet visszautasította. A hatályos Pp. a pergátló körülmény és a perelőfeltétel fogalmát sem határozza meg.^[45] A régi magyar jogban már a sommás eljárásról szóló 1893. évi XVIII. tc. óta a pergátló kifogások a per érdemétől elkülönítve döntendők el.^[46] Az 1911. évi I. tc. szerint a pergátló kifogást az ügy érdeme előtt kellett elbírálni, az érdemleges tárgyalás megkezdése után alperes a pergátló kifogásait elő nem adhatta.^[47] A hatályos jogban ez a kettéosztás már nem áll fenn, de a korabeli előírás szemléletesen fejezi ki, hogy a pergátló kifogás az ügy érdemi elbírálásának tényleges akadály. A perbeli egyezség a jogvita érdemi lezárását jelenti.

A jogérvényesítés átmeneti akadály, az eljárás szünetelése az egyezség-kötést vagy azt szolgáló intézmény a jogvita végleges lezárását idézheti elő. Az eljárás félbeszakadása kényszerű intézkedés, a tárgyalás felfüggesztése célszerű és szükségszerű jogintézmény. Az eljárás szünetelése bizonyos esetekben sem azért kerül sor az intézkedésre, mert a felek egyezséget kívánnak kötni (Pp. 137. § (1) bek. d.), hanem mert objektív akadály áll fenn az eljárás továbbfolytatásának. A jogérvényesítés átmeneti akadályai nem perakadályok, hanem attól független helyzetek, állapotok, körülmények, amelyek megszűnése után az eljárás folytatása elől elhárulnak a buktatók. Az ideális jogérvényesítés peren

[44] Kovács, 1927, 467.

[45] „A perelőfeltételek fogalmát a törvények nem állapítják meg, mint ahogy magának a pernek a fogalmát sem.” (Bacsó, 1910, 92.)

[46] 1893. évi XVIII. tc. 23-24. §-hoz fűzött részletes indokolása.

[47] Az 1911. évi I. tc. indokolása – a 180. §-hoz fűzött indokolása.

kívül közvetítő által vagy anélkül, valamennyi érintett fél megegyezésére, végleges, megnyugtató módon való jogvita-rendezés. Minden peresített vagy még azt megelőző stádiumban lévő jogvitában az elérendő cél a jogvita elkerülése vagy a már megindult peres eljárás végleges (érdemi) rendezése. Tényleges akadály lehet az igényérvényesítő fél „mulasztása”, átmeneti akadályt objektív és szubjektív helyzet is előidézhet. A jogérvényesítés átmeneti (ideiglenes) akadályainál a végzés az eljárás félbeszakadása, és a tárgyalás felfüggesztése alkalmazásakor megváltoztatható, az eljárás szünetelése alkalmazása esetében a határozat ellen (ha van külön határozat) jogorvoslatnak nincs helye. Valamennyi jogintézmény esetében a jogszociológiai szempont az eljárás folyamata megakadásával – egy esetben az ügy érdemi befejezésével – egybeesik a polgári eljárásjogi aspektussal. A polgári eljárásjogban szabályozott intézmények mögött nem feltétlenül minden esetben állapítható meg annak magánjogi megfelelője, ilyen pl. tárgyalás felfüggesztése intézménye. Az eljárás félbeszakadása és a per megszüntetése közvetlenül kapcsolódhat egymáshoz,^[48] ha a jogutódlás kizárt vagy a félnek nincs jogutódja és az eljárás félbeszakadása nem állapítható meg, a bíróság a pert megszünteti.

A Pp. 158. § (5) bek. előírása szerint a bíróság a pert a Pp. 157. § a., b. vagy g. pontja esetén az eljárás bármely szakaszában hivatalból köteles megszüntetni. A Pp. 157. § (1) bek. a., b. pontja alkalmazására csak a per tárgyalási szakaszában kerülhet sor, ezért az „eljárás bármely szakaszában” való megszüntetése, a jogszabály szövegezése („az eljárás bármely szakaszában”) nem áll teljes mértékben összhangban a per megszüntetése intézménye alkalmazásának időpontjával. A per megszüntetése az eljárás bármely szakaszában hasonló alkotmányossági problémát vet fel, mint a Pp. 157. § e. pont esetében: a fél elállása esetén a per megszüntetésének csak a perindítás joghatályainak beállása után van helye. A Pp. 157. § g. és h. pontja esetén a bíróság az eljárás bármely szakaszában hivatalból köteles a pert megszüntetni. Ellentmondás húzódik meg a tekintetben, ha a jogintézmény az eljárás bármely – a perindítás joghatályainak beállása előtti és az utáni – szakaszában csak a perindítás joghatályainak beállása utáni fázisában alkalmazható. A fél perbeli rendelkezési joga a keresettől való elállás folytán^[49] az önrendelkezési joghoz, az emberi méltósághoz való alkotmányos alapjoghoz kötődik,^[50] jelen esetben kollízió a fél egész eljárásra kiterjedő rendelkezési joga és a per megszüntetése jogintézménye perindítás joghatályainak beállása utáni alkalmazhatósága között áll fenn.

[48] Pp. 111. § (1) bek – Pp. 157. § g., h. pont.

[49] Pp. 157. § e. pont.

[50] Lásd 8/1990. (IV. 23.) AB hat., 57/1991. (XI. 8.) AB hat., 64/1991. (XII. 17.), 22/1992. (IV. 10.) AB hat., 23/1993. (IV. 5.), 1/1994. (I. 7.) AB hat., 20/1997. (III. 19.) AB hat., 48/1998. (XI. 23.) AB hat., 56/2000. (XII. 19.), 10/2001. (IV. 12.) AB hat., 22/2003. (IV. 28.) AB hat., 54/2004. (XII. 13.) AB hat., 36/2005. (X. 5.) AB hat., 43/2005. (XI. 14.) AB hat., 57/2007. (X. 12.) AB hat., 95/2008. (VII. 3.) AB határozatokat.

A Pp. 157. § b., g., h. pontok eseteiben is a Pp. előírásai és a jogszabály dogmatikai háttere között ellentmondás áll fenn. A probléma abban ragadható meg, hogy a bíróság az eljárás bármely szakaszában köteles a pert megszüntetni, azonban a per megszüntetése jogintézmény alkalmazására csak a perindítás joghatályainak beállítását követően van tételes jogszabályi lehetőség. Pl. a bíróságnak a pert meg kell szüntetnie a fél halála vagy megszűnése esetén, ha a jogviszony természete a jogutódlást kizárja (Pp. 157. § g.). Ha ez még az eljárás felperes és bíróság közötti szakaszában következik be, és a jogutódlást a jogviszony természete kizárja, a bíróságnak azonban a perindítás joghatályainak beállása előtt a Pp. 157. § g. pontja alapján kell(ene) a pert megszüntetnie, amikor erre még nincs jogszabályi lehetősége.

IRODALOM

- Bacsó Jenő (1910): *A jogvédelem előfeltételei a polgári perben*. Máramarossziget.
- Bacsó Jenő (1917): *A polgári perrendtartás tankönyve*. Grill Károly Könyvkiadó-vállalata, Bp.
- Falcsik Dezső (1907): *A polgári perjog tankönyve. Magyar polgári törvénykezési rendtartás*. Politzer-féle Könyvkiadó-vállalat, Bp.
- Horváth Barna (2004): *A jogelmélet vázlatja*. Historica Incognita Attraktor. Máriabesnyő-Gödöllő. (A mű első megjelenése: Szeged, 1937.)
- *Jogi Lexikon*. (2009) Complex Wolters Kluwer csoport, Bp.
- Kengyel Miklós (2002): *Magyar Polgári Eljárásjog*. Osiris Kiadó, Bp.
- Kiss Gábor (szerk.) (1999): *Magyar szókincstár rokon értelmű szavak, szólások és ellentétek szótára*. Tinta Kiadó, Bp.
- Kovács Marcell (1927): *A polgári perrendtartás magyarázata*. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Bp.
- Magyary Géza (1913): *Magyar polgári perjog*. Bp.
- Magyary Géza (1924): *Magyar polgári perjog*. Franklin Társulat második, Bp.
- Németh János (szerk.) (1997): *Magyar Polgári Perjog*. 1-2. kötet. Ligatura Kiadó, Bp.
- Németh János (1999): *A Polgári Perrendtartás magyarázata*. 1. kötet. KJK., Bp.
- Németh János – Kiss Daisy (2007²): *A Polgári Perrendtartás magyarázata*. 1. kötet. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Bp.
- Petrik Ferenc (szerk.) (2001²): *Polgári Eljárásjog. Kommentár a gyakorlat számára*. 1. kötet. HVG – ORAC, Bp.
- Plósz Sándor (1927): *Összegyűjtött dolgozatai*. MTA, Bp.
- Sárfy Andor (1946): *Magyar polgári perjog*. Grill Károly Könyvkiadó-vállalata, Bp.
- Szilbereky Jenő – Névai László (szerk.) (1967): *A Polgári Perrendtartás magyarázata*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp.
- Szilbereky Jenő – Névai László (szerk.) (1976): *A Polgári Perrendtartás magyarázata*. 1. kötet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp.
- *Révai Nagy Lexikona*. (1997) JÓB-KONTÚR. Babits Kiadó, Szekszárd.